

POHDINTAA

yhteisöllisyydestä

Miten opimme
luottamaan mihinkään,
kun fiktio ja fakta
sekoittuvat?

Kesämökin maalaustalkoissa sisarenpoikani Janne (it-ammattilainen) sanoi, että olisi maalaustalkoiden sijaan voinut viettää aikaansa pelaamalla World of Warcraft -peliä, mutta valitsi talkoot ystävien ja käsillä tekemisen vuoksi. Tästä innostuin väittämään, etteivät virtuaalipelit ole yhteisöllisiä, mutta Jannen mielestä WoW:n pelaaminen on. Tämän parempaa keskustelun aloitusta emme olisi keksimälläkään keksineet. Tunteja pohdimme

yhteisöllisyyttä argumentoiden puolesta ja vastaan.

JANNE: Neuvoin eilen norjalaista 10-vuotiasta tyttöä (tai ainakin niin hahmo kertoi olevansa) seuraavalle pelitasolle pääsemisessä. Eikö tämä muka ole yhteisöllisyyttä?

Minä: Hieno homma, mutta ethän ole edes varma, onko hahmo tyttö vai aikuinen mies tai... Tähän voi hyvin soveltaa Tuomas Hynysen virtuaaliteoriasta ja moraaliteoria -tutkimuksen tuloksia: Virtuaaliyhteisöt tarjoavat mahdollisuuden erilaisiin roolipeleihin. Tällöin ei se, kuka olet, millaista koulua käyt jne. määrittele rooliasi, vaan saat itse valita roolisi melko vapaasti. Nämä roolit voi löytää joko yhteiskunnasta tai mediasta. Nimettömissä verkkokeskusteluissa merkittävä osa käyttäjistä esittää verkossa eri sukupuoli-identiteettiä, kuin mitä he ovat netin ulkopuolisessa todellisuudessa.

Tutkituissa sosiaaliseen kohtaamiseen tarkoitetuissa keskusteluissa USA:ssa 40 % käyttäjistä oli esittänyt eri sukupuolta, roolipeliin tarkoitetuissa keskusteluissa 60 %. Keskusteluissa paljon viihtyvistä useampi oli esittänyt eri sukupuol-

Tietotaitotalkoissa luodut yhteiset nettisivut tuovat perinteiseen yhteisöllisyyteen uudenlaista lisää. Sähköisesti voidaan koota yhteen paikkaan tapahtumat, uutiset, omat tuotokset, kuvia ja videoita yhteisistä tapahtumista. Yhteisön jäsenet voivat itse luoda paikallisen median, joka lisää vireyttä ja yhteenkuuluvuutta ja antaa kaikille mahdollisuuden osallistua.

Toimijan on tosin vaikea ennakoida omien tekojensa seurauksia vähäisten tietojen perusteella.

Janne: Mutta minä pelaankin WoWia yhdessä poikieni kanssa, heillä on omat tilit ja usein pelaamme samaan aikaankin

Minä: Tuohan muuttaa asian ihan toiseksi – teille on muodostunut kiva yhteinen harrastus, mikä lisää vielä poikien englanninkielen taitoaakin. Mutta perheen kyseessä ollen yhteinen tekeminen lienee luonnollista ja peli tuo siihen vain oman kivan lisänsä. Paljonko se oikeastaan poikkeaa siitä, että lukisitte ääneen englanninkielistä seikkailukirjaa ja keskustelisitte siitä? Tai pelaisitte yhdessä jotain lautapeliä? Hetkykin järjesti keväällä yhteisen lautapeli-illan,

Virtuaaliyhteisössä eivät päde tuttuuteen ja kokemukseen perustuvat luottamuksen periaatteet, koska todellista tuttuutta ei ole.

li-identiteettiä kuin niissä harvoin käyvät. Ikä, sukupuoli, siviilisääty, ujous, ulospäin suuntautuneisuus tai neuroottisuus eivät vaikuttaneet eri sukupuolen esittämiseen. Seksuaalisten vähemmistöjen edustajat ja vammaiset esittivät eri sukupuolia muita useammin. (Hynynen, 2001). Vaikka Tuomaksen tutkimus on jo vanha (näinä aikoina tieto puolittuu nopeasti..) niin suuntaa antava se on. (Googlettamalla en löytänyt tuoreempia tietoja)

Nettipersoonaa voi valita omat roolin sa paljon netin ulkopuolista todellisuutta vapaammin. Nettipersoonaa ei kuitenkaan koskaan voi olla varma, kommunikoi ko hän "oikean ihmisen", roolipelaajan vai tietokoneen kanssa. Netti-identiteetti rakentuu siten hyvin toisenlaisin perustein kuin netin ulkopuolisen todellisuuden identiteetti.

Näin myös yhteisö on ihan erilainen kuin fyysinen yhteisö. Virtuaaliyhteisössä eivät päde tuttuuteen ja kokemukseen perustuvat luottamuksen periaatteet, koska todellista tuttuutta ei ole. Netissä teoilla on seurauksia samoin kuin muuallakin.

mikä koettiin hyväksi. Lautapeliä suosion kasvu kertonee myös yhteisöllisyyden tarpeen tyydytyksestä. Ja olen varma, että Lasse ja Leevi kokevat teidän yhteisillä patikkaretkillä enemmän yhteisöllisyyttä kanssasi...

Janne: Mutta on minun pelikavereina muitakin kuin omat ja pojat ja Lassekin juuri rakentelee uutta kilttaa..

Minä: Hauska asia, mutta ei se tee pelimaailmasta luottamukseen perustuvaa yhteisöä, sillä netin luonne määrittää moraalisen toiminnan perusedellytykset, jotka ovat erilaisia kuin netin ulkopuolella. Nettipersoonaa pyrkii takaamaan kaikille tietyt perusedellytykset tavoitteelliselle toiminnalle, kuten sovitut pelisäännöt. Anonymiteetti tuo kuitenkin tullessaan myös eettisiä ongelmia. Miten tunteemme, tekemme ja ajattelumme kehittyvät virtuaaliyhteisössä, missä tekojamme ja sanojamme ei voida tarkastella suhteessa muihin ihmisiin, koska emme tiedä, keitä nuo muut ihmiset ovat? Luotammeko enää edes verkon ulkopuolisiin ihmissuhteisiin, ellemmme tiedä, esiintyykö hän verkossa jollakin toisella ni-

mellä? Miten opimme luottamaan mihinkään, kun fiktio ja fakta sekoittuvat?

Janne: Koska pelaaminen on hauskaa ja selviytyminen tuo jopa energiaa, niin eihän sitä voi kieltääkään. Onhan kaikilla oikeus itsensä kehittämiseen ja viihtymiseen?

Minä: No enpä nyt ole kieltämässäkään, mutta mietin, miten voisimme yhdistää virtuaalipelaamisen ja yhteisöllisyyden? Minusta muutenkaan asiat eivät ole joko /tai, vaan sekä/että tai sitten jotain ihan muuta. Esimerkkini koskee shakki-seuraa, joka vuosia pienellä paikkakunnalla kokoontui joka torstai pelaamaan ja pelin jälkeen saunoivat ja söivät. Peli-iltojen sielu – innokas shakinpelaaja – löysi sitten nettishakin ja niin hänelle ei enää jäänyt aikaa omalle porukalle. Porukan sielun poissäämisen jälkeen paikalliset peli-illat jäivät. Häviäjät olivat ne muut kuin tämä innokain shakinpelaaja. No, en todellakaan ole kieltämässä häneltä globaalia shakkia! Mutta kysyisin, eikö hän voisi verkkopelaamisen lisäksi tuoda aina torstaisin yhteisiin iltoihin verkon kiperät shakkikysymykset ja avata näin koko porukan ikkunoita ja samalla säilyttää yhteisöllisyyden?

Janne: Tottahan tuo on, jos jokainen mieltäisi enemmän tekojensa yhteisön kannalta, niin tämä olisi ihan luonnollinen ratkaisu.

Minä: Ja näinhän te itse asiassa perhepiirissänne teettekin!

Janne: Mutta miten yleensä saamme asuinalueiden, kylien, taajamien yhteisöllisyyttä lisätyksi? Kaikillahan on kuitenkin niin kiire töissä ja lapset kotona. Tällaiset sukutalkoot ovat kivat, mutta entä muut?

Minä: Olen mietiskellyt jo pitkän aikaa, miksi kansa kerääntyy aina keskuksiin. Mikä vetää suurkaupunkeihin? Onko kyseessä ihmisen ikävä toisen luo? Olin jokunen kesä sitten rautatieasemalla vastassa lapsenlapsiani ja juttelin siinä odotellessani muiden odottajien kanssa. He olivat paikakunnalla syntynyt pappi ja hänen jo keski-ikäinen paluumuuttanut tyttärensä. Pappi kertoi liki tippa silmässä ajasta, jolloin "vielä meilläkin oli viisi kauppa ja viisi pankkia. Nyt on vain Siwa!" "Onneksi edes se", totesi tytär. Mutta haiseva oli hänenkin äänensä lapsuudenaikaisia palveluja muistelllessaan. Myös kirjasto oli kuulemma päätetty lopettaa, mutta silloin kyläläiset olivat saaneet voimia yhteisöspinnistukseen ja adressien yms. avulla kirjaston säilytettävä. Ehdin vielä heittää muutaman rohkai-

sevan lauseen yhteistyön voimasta ja juna saapuikin iloisine tulijoinen.

Nämä ovat asioita, jotka kaikki olemme havainneet ja joita kaikki haikailemme. Maaseudulta ja jopa pienistä kaupungeista häviävät ihmiset ja palvelut. Kuitenkin mielessämme kaipaamme entisiä aikoja, jolloin maaseudulla oli elämää. Tätä kaipuuta täyttämään on syntynyt mm. käsityöiltojen järjestäminen kahviloihin; esim. Linköpingissä on useita kahviloita, joilla on tiettyinä iltoina käsityöiltoja.

Janne: Onko kyse sosiaalisesta pääomasta, joka hiipuu? Sosiaalinen pääoma muodostuu ihmissuhteista ja keskinäisestä luottamuksesta. Näitä pitäisi olla juuri enemmän pienemmällä paikkakunnalla kuin suurkaupungeissa!

Minä: Ihmisen olemassaololle on merkitystä hyvien ihmissuhteiden lisäksi myös tekemisellä, sillä että tuntee itsensä tarpeelliseksi, kuten täällä maalaustalkoissa: jokainen käsipari on tervetullut, jokainen on merkityksellinen; kuka neuvoo, kuka maalaa, kuka tekee ruokaa jne. Tämä tunne saattaa autioituvalla seudulla kadota ja vaatii suuria ponnistuksia löytää muuttuvassa maailmassa uudelleen tärkeitä tehtäviä. Näiden ponnistusten avuksi tarvitaan tietoa ja näkemystä, näkemyksellistä tietoa! Tarvitaan ymmärrystä siitä, miten asiat ovat ja miten niiden tulisi olla. Kirjastojen puolesta nousevissa kansanliikkeissä näkyy, että kansalaisilla on vielä yhteisten asioiden hoitamisen tahtoa ja kykyä.

Janne: Miten säilyttää ihmisten elämänilo ja -mahdollisuus pienillä paikkakunnilla keskittyvän talouden ja globalisaation puristuksessa?

Minä: Olen etsinyt ratkaisua paikallisen sosiaalisen pääoman vaalimisesta ja kehittämistä. **Markku Hyyppä** on mm. todennut, että Pohjanmaan rannikkoseudun ruotsinkielisten keskuudessa on sosiaalista pääomaa ja että tämä selittää mm. heidän selvästi pidemmän, miehillä jopa 10 vuotta, elinikänsä. Vastaavasti Putnamin tutkimusten mukaan Pohjois-Italian pienyritysten taloudellinen menestys johtuu siellä vallitsevasta sosiaalisesta pääomasta. Minusta on merkityksellistä, miten huolehditaan pienyritysten ja paikallisten toimijoiden tiedonsaannista ja vuorovaikutuksesta; itse asiassa, miten samalla turvamme paikallisen omavaraisuuden?

Paikkakunnan sosiaalista pääomaa on mitattu mm. kansalaisjärjestöjen ja kansalaistoiminnan aktiivisuuden määrällä.

Varmasti hyviä mittareita molemmat ja korreloivat sosiaalisen pääoman kanssa. Mutta toimintana pelkkä kansalaistoiminta ei riitä säilyttämään ja kerryttämään paikkakunnan sosiaalista pääomaa. Tarvitaan, totta kai, myös elävää elinkeinotoimintaa. Ison yrityksen filiaali tai kaukaa ohjattu teollisuus tuo paikkakunnalle taloudellista vaurautta mm. verotulojen muodossa. Sen sijaan omista edellytyksistä kasvava elinkeinotoiminta, kauppa, palvelut, käsityöt, pieneollisuus jne. luo myös sosiaalista pääomaa ja takaa sen, että paikkakunnalla on myös tulevaisuus. Tällöin kuntalaisten aktiivisuus ei enää näyttäyty vain vanhan säilyttämisen puolesta, vaan myös uusien ideoiden ja toimien tekemisenä.

Janne: Oletko miettinyt, miten muutos saadaan aikaan, miten saada uudet ideat globaalissa maailmassa esille?

Minä: Ihmisen toiminnan tärkeimmät selittäjät ovat tavat ja tottumukset, jotka muuttuvat hitaasti ja usein huomaamattamme. Yhteiskunnan rakennemuutos on kuitenkin pakottanut jo vuosikymmenien ajan tapoihin, jotka eivät ole omiaan kasvattamaan ja ylläpitämään sosiaalista pääomaa. Emme voi pistäytyä esimerkiksi naapurissa, niin kuin ennen vanhaan oli tapana, sillä yhteiskunnan muuttoliikkeet ovat aiheuttaneet naapuruston uusiutumisen niin nopeaan, ettemme tunne sitä. Samaa aikaan televisio on täyttänyt sen vapaa-ajan, minkä aiemmin vietimme yhdessä. Vähitellen on syntynyt uudet tavat ja tottumukset: istahdamme sohvalle tuijottamaan ruutua ajatustemme ehkä leijuessa ties missä. Erityisesti pitkät työpäivät ja kiivastahtinen työ antavat meille itse kullekin luvan tähän. WoW:in pelaaminen tuo ehkä muutoksen tähän passiiviseen toimintaa hiukan aktivoimalla sitä.

Kauppojen keskittyessä supermarketteiksi emme enää päivittäin pistäydy maitokaupassa tavaten samalla sattumalta naapureita ja ystäviä. Tilalle on syntynyt tapa mennä koko perheen voimin täydentämään keran viikossa kodin varastot ja siinä samalla käydä kahvilassa ja vaikkapa pallomeressä. Tämäkin tapa lisää enemmän yksityisyyttä kuin yhteisöllisyyttä. Tekisi mieleni kysyä päättäjiltä, miettivätkö he paikkakunnan sosiaalista pääomaa rakentaessaan ostosparatiiseja? Kumpi on enemmän yhteisöllistä, shoppailu vai virtuaalipelit?

Perheen yhteiset ruokahetket joka arkipäivä ovat useimmille jo unohtunut tapa. Elämme tapojen ja tottumusten suhteen kierteessä, missä mikään ei ole omiaan lisäämään yhteisöllisyyttä. Tällä kiertelällä ei ole ainoastaan positiivisia vaikutuksia. On helppo pudota kokonaan yhteisön ulkopuolelle.

Janne: Mitä voimme tehdä, jotta tapojen ja tottumusten kierre muuttuisi yhteisöllisyyttä suosivaksi? Millaisia uusia tapoja voisimme kehittää vaaliaksemme sosiaalista pääomaamme?

Minä: Onhan meillä toki vielä jäljellä paikallista sosiaalista pääomaa ylläpitävät paikallislehdet.

En voi kuvitellakaan elävää yhteisöä ilman omaa lehteä, mistä lukea, mitä tapahtuu, missä tapahtuu, kuka on kuka jne. **Seppo Pohjola** kyseli Hämeen seudulla ihmisiltä, mitä he odottavat paikalliselta portaalilta. Vastaus oli yksinkertaisuudessaan aika odotettu: ajan

Ruoalla on tärkeä merkitys tietotaitotalkoissakin. Kun ruoka ideoidaan yhdessä, valmistetaan yhdessä ja vielä nautitaan yhdessä kauniisti katetun pöydän ääressä, syntyy voimakas yhteenkuuluvaisuuden tunne. Lisäksi ruoka antaa hyviä tauko- ja keskusteluhetkiä muun tekemisen lomaan. Samalla huomataan, miten yhdenmukaisia ovat ruoan valmistamisen, nettisivujen ja julkaisun tekemisen tai video- ja äänitallenteen tuottamisen prosessit: ideointi, aineiston kokoaminen, sen prosessointi ja yhdessä nauttiminen.

soinnilta, mutta voi sopia joillekin oikein hyvin, erityisesti silloin, kun ei jo aamulla tiedetä, milloin pääsee töistä tai opiskelusta kotiin. Perheen yhteiset päivittäiset hetket ovat toinen vaalittava tapa. Minusta myös se, että maalaustalkoissamme ruokaa teki Leevi yhdessä serkkusi Villen (it - ammattilainen) kanssa, oli hieno juttu.

Itse olen monesti toivonut kävelyseuraa, koska yksin ei tule lähdettyä ulos. Olen vasta haaveillut kävelyporukasta, jolle voisi lähettää viestin, lähdetkö kävelemään? Ja jollekulle saattaisi sopiaakin... Onko kyse sosiaalisen pääoman vajeesta, kun ei itsestään selvästi voi vain soittaa ja kysyä seuraa? Onnellinen se, joka voi. Keräilen tässä tarmoa kysyä syksyllä Facebookissa kävelyseuraa, tiedä häntä vaikka onnistuisinkin!

Maaseudulla ajellessa tulee usein mieleen, että harvaanasutuilla seuduilla on varmasti paljon yksinäisiä vanhuksia. Ehkä aiemmin on käyty naapurissa juttelemassa, päiväkahvilla, lainaamassa sokeria jne. Nyt ovat polvet kankeat ja käynnit harvenneet. Seuraa kaipaisi yhä. Mitä jos päivittäin juteltaisiin kaiutinpuhelimen avulla kahvikupposen ääressä päivän tapahtumista, kevään tulosta jne.? Päivä rytmittyisi ja ajatukset saisivat uutta purtavaa.

Maaseudulla ajellessa tulee usein mieleen, että harvaanasutuilla seuduilla on varmasti paljon yksinäisiä vanhuksia. Ehkä aiemmin on käyty naapurissa juttelemassa, päiväkahvilla, lainaamassa sokeria jne. Nyt ovat polvet kankeat ja käynnit harvenneet. Seuraa kaipaisi yhä. Mitä jos päivittäin juteltaisiin kaiutinpuhelimen avulla kahvikupposen ääressä päivän tapahtumista, kevään tulosta jne.? Päivä rytmittyisi ja ajatukset saisivat uutta purtavaa.

tasalla olevaa tarkkaa tietoa tapahtumista ja päivittäisiä uutisia paikkakunnan tapahtumista. Molemmat ovat tietoja, jotka auttavat meitä jäsentymään omaan yhteisöön sekä liittymään siihen. Paikalliset mediat ovat siis ensimmäinen vaalittava asia.

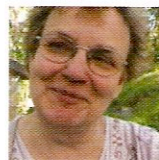
Janne: Miten vaalia lasten sosiaalista pääomaa, heidän yhteisöllistä kasvuaan?

Minä: Professori **Lea Pulkkinen** on nostonut keskusteluun käsitteen lapsen sosiaalinen alkupääoma todeten, että niistä lapsista, joilla on lapsuudessaan hyvä sosiaalinen pääoma, kasvaa tasapainoisia aikuisia. Hänen ajatuksensa perustuvat monikymmenvuotiseen pitkittäistutkimukseen. Lasten sosiaalinen alkupääoma muodostuu oman perheen lisäksi isovanhemmista, naapureista, kummeista jne. Yksi merkittävä areena ylläpitää lasten sosiaalista pääomaa on perheen yhteiset päivittäiset ruokahetket, jolloin keskustelun avulla opitaan ymmärtämään asioita laajemmin. Voisiko tässäkin olla tekniikka apuna? Kun ruoka on valmis, niin kaikille tekstiviesti? Saattaa tuntua joissakin perheissä yliorgani-

Itse tehty paikallislehti voi ilmestyä verkossa, paperimuodossa kaikkiin kylän talouksiin tai vaikkapa seinälehtenä yhteisissä tapaamispaikoissa, kuten kirjastoissa, kaupassa, postissa, koululla. Oma lehti antaa aineksia jäsentä yhteisöön ja lisää sosiaalista pääomaa. Kuvassa kolmen kylän yhteinen lehti, joka tehtiin Oikaraisen tietotaitotalkoissa juhannusviikolla 2009.

Sosiaaliseen pääomaan voidaan vaikuttaa, sitä voidaan vaikeuttaa tai helpottaa monin ratkaisuin. Kaavoitus on usein avainasemassa. Mielestäni olisi joka kerta kysyttävä yhteisistä asioista päätettäessä: lisääkö tehty päätös sosiaalista pääomaa? Esimerkiksi yksinasuvien määrä lisääntyy koko ajan ja muistaakseni Helsingissä on jo puolet sinkkotalouksia. Sinkkujen yhteisöllisyyden areenat ovat kahvilat, työväenopistot yms. harrastuspiirit. Mitäpä, jos suunniteltaisiin lisää yhteiskäytössä olevia tiloja pienten asuntojen yhteyteen: yhteisiä olohuoneita jne.?

Uudet viestintätavat, mm. sosiaalisen median palvelut, ovat hyvä ja helppo tapa tavoittaa ihmiset ja organisoida paikallisia tapahtumia. Lähdetään liikkeelle eikä jäädä vain harhailemaan virtuaaliyhteisöön!

FT Marja-Liisa Viherä
(marja-liisa.vihera@pp.inet.fi)

Yhteisöjen viestintä kuntoon TIETOTAITO-TALKOILLA

Tietotaitotalkoot on Tietotekniikan liiton hanke. Tietotaitotalkooten tavoitteena on parantaa yhteisöjen viestintävalmiuksia ja luoda yhteisöille viestinnälliset käytännöt, jotka jatkuvat hankkeen jälkeen. Hanke saa rahoitusta Euroopan sosiaalirahaston Aktiivinen kansalainen ja avoimet oppimisympäristöt ohjelmasta.

www.tietotaitotalkoot.fi

